

التشبيه في اشعار ايرج ميرزا

د. بايش جبار زياره

جامعة بغداد / كلية اللغات

dr.bayash12@gmail.com

بررسی تشبیه در اشعار ایرج میرزا

چکیده

ایرج میرزا در میان شاعران دوران مشروطه در ایران از لحاظ کاربرد ویژه آرایه های ادبی در سخن سرایی جایگاه مخصوصی دارد. او که بنیانگذار شعر عامیانه در ادبیات فارسی محسوب میشود، نه تنها مضمون و محتوای شعر را مطابق خواست های جامعه تغییر داده، همچنین طرز گفتار جدیدی را به میان آورده است. ایرج در خلاقیت خود ساده نویسی را شعار کرده بود و با این هدف هنری توانسته است سبک شعر فارسی را از پیچیدگی و تصنع نجات دهد و به ذوق و سلیقه مردم نزدیک نماید.

از نظر درک و فهم نوآوری های ایرج میرزا در شعر فارسی بررسی تشبیه در اشعار او از اهمیت خاصی برخوردار است. چون تشبیه به مثابه پایه صور خیال در هر متن ادبی، نشانگر طرز تفکر و شیوه بیان شاعر می باشد. جنبه و مواد تشبیه در شکل گیری سبک خاص مؤلف تاثیر فوق العاده ای دارد.

در این مقاله به بحث و بررسی انواع تشبیه در دیوان ایرج میرزا پرداخته شده و سعی بر آن بوده است تا از این طریق ابعاد زیباشناختی و عاطفی آثار او روشن شود و نقش ایرج در روند تجدد ادبی در کشور ایران مشخص گردد.

واژه های کلیدی: ایرج میرزا، تشبیه، شعر فارسی، شعر عامیانه، نوآوری، صور خیال.

مقدمة : Introduction

ایرج میرزا ملقب به «جلال الممالک» و «صدرالشعرا» در سال ۱۲۵۳ هجری شمسی در شهر تبریز به دنیا آمد. پدرش غلام حسین میرزا شاعر معروف زمان خود و از نوادگان فتحعلی شاه قاجار بود. ایرج تحصیلات ابتدایی خود را در تبریز از معلمان خصوصی دریافت کرد و همچنین در مدرسه دارالفنون درس خواند. در آن دوران نوجوانی استعداد شاعرانه او توجه فرماندار آذربایجان را به خود جلب کرد و او را تشویق کرد تا تحصیلاتش را ادامه دهد و زبان های

خارجی را یاد بگیرد. ایرج به زبان های فرانسوی، ترکی، عربی و تا حدی روسی تسلط داشت و خط نستعلیق را خوب می‌نوشت.

او در سن شانزده سالگی ازدواج کرد، اما سه سال بعد هم همسر وهم پدرش را از دست داد. این حوادث غم انگیز، همراه با خودکشی پدرش جعفرقلی میرزا در سال ۱۲۹۶، در شعر او منعکس شده است. بعد از مرگ پدرش مدتی به جای وی صدر الشعرای دربار مظفر الدین شاه قاجار بود. سپس به مشاغل مختلف دولتی پرداخت، از جمله در گمرک ایران، وزارت معارف، استانداری اصفهان کار کرد و نیز یک بار به اروپا سفر داشت. در سال ۱۳۰۴ خورشیدی در اثر سکت قلبی در تهران بدرود زندگی گفت و در گورستان ظهیرالدوله مدفون شد.

ایرج میرزا اگر چه در حیات سیاسی کشورچندان شرکت نمی‌ورزید، ولی در آثارش موضع فعال اجتماعی داشت، بخصوص از آزادی زن در ایران دفاع میکرد. مضامین انتقادی و تربیتی در اشعارش زیاد است و به عنوان یکی از پیشگامان تجدد ادبی در کشورش معروف است. شعر ایرج تحت تاثیر قوی انقلاب مشروطه قرار گرفته و در حقیقت بعد از مشروطه مرحله تازه ای در خلاقیت او شروع شده است. آثار او مشتمل بر غزلیات، قصاید، قطعات و چندین مثنوی از جمله مثنوی «زهرة و منوچهر» و مثنوی «عارف‌نامه» است. دیوان کامل ایرج به اهتمام محمد جعفر محبوب محقق سرشناس ایران منتشر شده است که ماخذ اصلی این پژوهش می باشد و تمام نمونه های اشعار ایرج از این منبع گرفته شده اند. (محبوب، ۲۵۳۶)(Mahjub, 2536).

تشبیه: در لغت و در اصطلاح: Similarity: In words and in terms

تشبیه در لغت، مانند کردن چیزی به چیز دیگر در یک یا چند صفت است. اما در اصطلاح علم بیان تشبیه ادعای همانندی و اشتراک چیزی است با چیز دیگر. به نظر دکترسیروس شمیسا تشبیه «ماننده کردن چیزی به چیزی، مشروط بر اینکه آن ماندگی مبتنی بر کذب باشد نه صدق؛ یعنی ادعایی باشد نه حقیقی». (شمیسا، ۱۳۸۵، ص ۶۶-۶۷)(Shamisa, 1385, P66-67)

تشبیه در مباحث بیانی به عنوان اولین عامل تصویرآفرین مورد توجه قرار گرفته است. تشبیه یکی از ارکان بلاغی است که سایر صورتهای بلاغی نظیر استعاره، مجاز، تشخیص و کنایه از آن نشأت میگیرند و میتوان آن را ابتداییترین و ساده ترین نوع صور خیال شمرد. زیرا فهم آن برای ذهن از دیگر صور خیال

راحتتر انجام میگیرد. به گفته تقی پورنامداریان، «تمام تصاویر به نوعی با تشبیه مرتبط بوده و آشکارا یا پنهان از آن مایه میگیرند». (پورنامداریان، ۱۳۸۱، ص ۱۱۸) (Pournamdarian, 1381, P118) از این جهت تحلیل و بررسی تشبیه در متون ادبی بلاشک حائز اهمیت علمی و هنری میباشد.

تشبیه چون یک آرایه ادبی اولین تصرف هنرمند در طبیعت است که از جلوه های گسترده تخیل به شمار میرود. تشبیه سبب تجسم بخشی، بزرگنمایی و اغراق، زیبایی آفرینی، ایجاز، خیال پردازی، جان بخشی و حیات دادن به پدیده ها و خلق تصاویر تازه و بدیع می شود.

تشبیه از موضوعاتی است که کتاب های بلاغی قدیمی به آن پرداخته اند. رشید الدین وطواط شاعر و دانشمند معروف در کتاب «حدایق السحر فی دقایق الشعر» در باب «التشبیهاث» نوشته است: «این صنعت چنان بود کی دبیر یا شاعر چیزی به چیزی مانده کند در صفتی از صفات و اهل لغت آن چیز را که مانده کنند مشبه خوانند و آن را که بدو مانده کنند مشبه به و در صنعت تشبیه نیکوتر و پسندیده تر آن باشد کی اگر عکس کرده شود و مشبه به بمشبه مانده کرده آید سخن درست بود و معنی راست، و تشبیه صواب چون تشبیه زلف است به شب کی اگر شب را به زلف تشبیه کنند هم نیکو بود و چون تشبیه هلال به نعل است که اگر نعل اسب را به هلال تشبیه کنند هم نیکو بود» (وطواط، ۱۳۳۹، ص ۶۶۲) (Watawat, 1339, P662).

شمس الدین محمد بن قیس الرازی نظریه پرداز معروف قدیمی دیگر در کتاب ذقیمت خود تحت عنوان «المعجم فی معاییر اشعار العجم» نیز تشبیه را چنین تعریف کرده است: «تشبیه چیزی به چیزی کاندک کردن است و در این باب از معنی ای مشترک میان مشبه و مشبه به چاره نبود و چون چند معنی به یکدیگر افتد و تشبیه همه را شامل شود پسندیده تر بود و تشبیه کامل تر باشد و بهترین تشبیه آن بود کی معکوس توان کرد یعنی مشبه و مشبه به را به یکدیگر تشبیه توان کرد» (الرازی، ۱۳۱۴، ص ۲۵۷) (Al-Razi, 1314, P257).

جالب اینجاست که قیس رازی برای تشبیه معکوس عین مثال های وطواط را (زلف - شب، هلال - نعل) آورده است.

چنانچه از تعریف های مذکور و تفسیرهای محققین معاصر بر میآید، تشبیه از چهار عنصر تشکیل میشود که آنها را «ارکان تشبیه» مینامند:

(۱) مشبه - آنچه که مانند می شود؛

(۲) **مشبه به** - آنچه که بدان مانند می کنند؛

(۳) **وجه شبه** - صفت یا وجه مشترکی که بین مشبه و مشبه به وجود دارد؛

(۴) **ادات تشبیه** - واژه‌هایی که شباهت را به وسیله آن نشان می دهند.

از میان پایه های چهارگانه تشبیه، دو پایه مشبه (واژه، گروه یا جمله ای که به چیزی مانند می شود) و مشبه به (واژه، گروه یا جمله ای که مشبه را به آن تشبیه می کنند) پایه های اصلی تشبیه را تشکیل می دهند. هر تشبیهی بر این دو پایه استوار است و حذف یکی از این دو، تشبیه را به استعاره تبدیل می کند. اما دو پایه دیگر، یعنی ادات تشبیه و وجه شبه، اصلی نبوده و گاهی از ساختار تشبیه حذف و گاهی در آن آورده می شوند. باید توجه داشت که در کتابهای شعرشناسی (بدیع و بیان) اروپا نیز این چهار رکن تشبیه ذکر میشود.

با این ساختار تشبیه در متن شعر از نظر بیان احساسات درونی و اندیشه های شاعر امکانات وسیعی فراهم می آورد و در تشخیص سبک جمعی و فردی نقش بسزایی دارد. محمد نوروب عثمان اف خاورشناس معروف روسی در این رابطه مینویسد: «در حقیقت جنبه تشبیه یکی از حاملان سبک میباشد. ما شاهد نسبت خاصی از تشبیهات عقلی و حسی در هر سبک و در هر شاعر هستیم». (عثمانوف، ۱۹۷۴، ص ۱۱۵) (Usmanov, 1974, P115).

مقایسه ای که اساس و بنی تشبیه را تشکیل میدهد، بمثابة یک عملکرد منطقی اولاً، نتیجه ادراک واقعیت هاست و از راه اشاره هم شده باشد، به تشخیص حقیقت یاری میکند؛ ثانیاً، وسیله تلقین و تبیین میباشد؛ ثالثاً، به توضیح و شناساندن اشیاء و ایده ها خدمت میکند؛ رابعاً، ایجاز و قناعت به سخن را تامین کرده به اثربخشی و تاثیرگذاری شعر می افزاید.

بنا بر این حدود و پهنه تشبیه در ادبیات نسبت به سایر صنعت ها بارها وسیع تر است و انواع گوناگونی دارد. طبقه بندی تشبیهات از همان کتاب های قدیمی بلاغی شروع شده است. بطور مثال، رشیدالدین وطواط تشبیهات را به انواع زیر تقسیم کرده است: تشبیه مطلق، تشبیه مشروط، تشبیه کنایت، تشبیه تسویت، تشبیه عکس، تشبیه اضمار، تشبیه تفضیل. قیس رازی اما تشبیه مطلق را تشبیه صریح، تشبیه عکس را تشبیه معکوس و تشبیه اضمار را تشبیه مضمّر نام نهاده است.

البته طبقه بندی انواع تشبیه در آثار دانشمندان مختلف با یکدیگر فرق داشته و دارد، ولی انواع اصلی آن همانهاست که ذکر شد و ویژگی خاص آنها از

اسمشان معلوم می‌گردد. از طرف دیگر، تشبیه را میتوان از زاویه های گوناگون چون محتوا و جنبه و ساختار و غیره طبقه بندی نمود.

این نکته هم قابل توجه است که علی رغم مؤلفان فارسی که تشبیه را از صناعات ادبی معنوی (در مقابل صنایع لفظی) می‌شمرند، نظریه پردازان کلاسیک عربی تشبیه را از ویژگی ها و زیبایی های ذاتی شعر دانسته اند. اخیرا بعضی از محققین ایرانی این نظریه را نیز مطرح کرده اند. چنانکه دکتر سیروس شمیسا تشبیه را به عنوان «روش» معرفی کرده و مینویسد: «در این روش تناسب معنایی یا موسیقی معنوی بر اثر همانند کردن امر یا اموری به امر یا امور دیگر ایجاد میشود. یعنی ژرف ساخت برخی از صنایع معنوی تشبیه است» (شمیسا، ۱۳۷۱، ص ۷۷) (Shamisa, 1371, P77)

همه این مطالب نقش فوق العاده تشبیهات در متون ادبی را ثابت می سازد. این مدعا نسبت به اشعار ایرج میرزا نیز کاملا درست بوده و از تحلیل بعدی روشن خواهد شد.

انواع تشبیه در اشعار ایرج میرزا : Types of analogy look allergy mirza

تشبیه یکی از عناصر مهم در دیوان ایرج میرزا ست که باعث خلق تصاویر شاعرانه و مضامین نغز و ظریف گردیده است. با مطالعه دقیق این اشعار ایرج می بینیم که او در بیان اندیشه ها و احساسات درونی خود به طرق مختلف از این عنصر وارکان آن به زیبایی سود جسته است. از آنجایی که ایرج طرفدار ساده نویسی بود و سعی میکرد پیامش را به همه اقشار اجتماعی به آسانی برساند، توجه خاصی به تشبیه در اشعارش مبذول داشته است. در دیوان وی به آرایه های ادبی پیچیده و صور خیال مبهم کمتر دیده میشود.

از انواع تشبیه در دیوان ایرج میرزا تشبیه مطلق یا صریح زیاد به چشم میخورد. در این نوع از تشبیه تمام ارکان آن در متن وجود دارند و مقصود شاعر از به کار بردن آن برای خواننده به آسانی قابل درک میباشد:

خواب دیدم که خدا بال و پری داده مرا در هوا قوت سیر و سفری داده مرا
همچو شاهین به هوا جلوه کنان می گذرم تیزرو بالی و تازنده پری داده مرا
در این نمونه از شعر معروف ایرج من - مشبه، شاهین - مشبه به، همچو
- ادات تشبیه، بال و پر داشتن - وجه تشبیه است، یعنی همه عناصر تشبیه
موجود هستند. مثال دیگر از یک قطعه شاعر که دارای تشبیهات صریح میباشد:

آمد مرا دو هدیه چو دو قرص مهر و ماه
وان هر دو هدیه قوطی و گلدان نقره ای
با نامه دو چون دو طبق گوهر ثمین
چون سینۀ فرشته و چون نای حور عین
در دو بیت بالا شاعر دو هدیه را که از هیئت نسوان سهر ری گرفته بود
اول به آفتاب و ماه تشبیه کرده است، سپس این دو هدیه را که شامل قوطی
سیگار نقره ای و گلدان سیمین هست، به سینۀ فرشته و نای حوری مانند نموده
است. وجود ادات تشبیه (چو، چون) امکان میدهد که اینها را از جمله تشبیهات
مطلق یا صریح محسوب کنیم. تشبیه دو نامه که همراه هدیه ها در یافت کرده
است به طبق پرگوهر شایان توجه است، چرا که منظور شاعر از گوهر کلمات
نامه است که در متن سخن از آن نرفته است.

تعداد کثیری از تشبیهات دیوان ایرج میرزا از نوع تشبیه کنایت است که در
آن ادات تشبیه حذف میشود. برای مثال:

وفا در گلرخان عطر است در گل	من این را خوانده ام وقتی به دفتر
وفای گلرخان و عطر گلها	به لطف و خاصیت هستند هم بر
گل سرخ اندرین بستان زیاد است	یکی بی عطر و آن دیگر معطر
گل سرخی که تنها رنگ دارد	نگردد با گل خوشبو برابر.

در بیت اول شاعر وفای دلبران را به عطر گل ها تشبیه کرده و در ابیات
بعدی آن را توضیح داده است. ولی این تنها تشبیهی در شعر نیست. خواننده در
می یابد که شاعر خود دلبران را به گل، زیبایی آنها را به رنگ گل نیز همانند
می کند. اینگونه تشبیهات گسترده در دیوان ایرج کم نیست. مثلا:

عشق باقی به سر و موی سر از غصه سپید	زیر خاکستر خود آتش پنهان دارم
همچو آن آهن از کوره برون آمده ام	که به سر پتک و به زیر تنه سندان دارم

شاعر موی سفیدش را به خاکستر، عشقش را به آتش زیر آن تشبیه نموده و
در بیت دوم خود را به آهن شباهت داده که میان پتک و سندان قرار گرفته است.
با این سلسله تشبیهات شاعر وضع جسمانی و روحی خود را به شکل زیبا به
تصویر کشیده است.

ایرج میرزا از تشبیهات غیر مستقیم و پوشیده برای تفهیم ایده و تبیین موضع
خود در رابطه با مسایل مختلف اجتماعی و سیاسی با مهارت و استادی کامل
استفاده نموده است. بطور مثال، میتوان قطعۀ مشهور او در باره سازش روسیه
و انگلستان سر موضوع ایران یادآور شد:

گویند که انگلیس با روس	عهدی کرده است تازه امسال
------------------------	--------------------------

کاندر پلینتیک هم در ایران
 زین پس نکنند هیچ اهمال
 افسوس که کافیان این ملک
 بنشسته و فارغند از این حال
 گر صلح میان گربه و موش
 بر باد رود دکان بقال
 در بیت آخر تشبیهی به کار رفته است که ماهیت و نتایج آتی عهدنامه
 روس و انگلیس را برای حتی یک فرد بیسواد هم روشن میسازد. اینگونه تشبیهات
 ایرج جنبه ضرب المثل به خود میگیرد و در حافظه خواننده حک میشود:

آن پدر کو نباشدش فرزند
 چون درختی است کو ندارد بر
 در اینجا شخص بی فرزند به درخت بی بر شباهت داده شده است که به
 روح و طرز تفکر مردم بسیار نزدیک و مقبول است. و یا:

آدمی پیش هوس کور و کر است
 هر که دنبال هوس رفت خر است.
 تشبیهات برگرفته از زندگی روزمره و از زبان مردم عادی از علت‌های مهم
 محبوبیت ایرج میرزا بین خوانندگان ایرانی میباشد. بسیاری از این تصویرها و
 رویکرد ها مسلماً خوشایند و مورد قبول فصاحت و بلاغت کلاسیک نخواهد بود،
 ولی ایرج با جرئت تمام با استفاده از اینگونه آرایه ها شعر فارسی را به زندگی
 واقعی و واقعیت های جامعه ایرانی نزدیک ساخت:

گشادم دست بر آن یار زیبا
 چو ملا بر پلو، مومن به حلوا
 یکی دیگر از نوآوری های ایرج در تشبیهات استفاده از مفهوم ها و اشیاء و
 عینیت های زندگی مدرن در تصویرآفرینی است:

آب حیات است پدرسوخته
 آب حیات است پدرسوخته
 وه چه سیه چرده و شیرین لب است
 چون شکلات است پدرسوخته
 به کار بردن کلمه جدید «شکلات» به عنوان عنصر تشبیه بخصوص در
 یکجا با عبارات سنتی چون «آب حیات» اثر عاطفی شعر را قویتر میسازد.
 چنانچه در تصویر قمر الملوک وزیری خواننده معروف آن دوران شاعر از همین
 شیوه بهره جسته است:

دلم تپید چو بر چشم او گشادم چشم
 چو صعوه ای که گرفتار چنگ شاهین بود
 قمر مگو که یکی از ودایع حق بود
 قمر مگو که یکی از بدایع چین بود
 از آن لطافت و آن پودر و پارفم و توالف
 شبیه مادموازل های برن و برلین بود
 بعضی اوقات ایرج مفهوم های انتزاعی را نیز به عنوان مشبه به در ترکیب
 تشبیهات به کار برده است که نمونه آن را میتوان در بیت زیر مشاهده نمود:

جهان چون خوی تو نقش بر آب است
 زمانی خوش اغر، گه بدلعاب است

در دیوان ایرج میرزا اگر به ندرت هم باشد، تشبیه تفضیل دیده میشود. ویژگی این نوع از تشبیهات به قول وطواط آن است که «شاعر چیزی را به چیزی مانده کند، باز از آن برگردد و مشبه را بر مشبه به ترجیح و تفضیل نهد». نمونه ای از این نوع:

غنچه به گلزار خموشی کند
تا تو گل اندام تکلم کنی
سرو ستادست مؤدب بجای
تا تو به رفتار تقدم کنی
شاعر در این ابیات بر برتری دهان معشوق بر غنچه و قامت وی بر سرو تاکید می کند، در عین حال که دهان را به غنچه و قامت را به سرو تشبیه نموده است.

گاهی میان ابیات ایرج به تشبیه اضممار هم میتوان برخورد کرد. در این نوع شاعر ظاهراً چنان وانمود میکند که منظورش بیان چیز دیگری است، ولی در ضمیرش منظور اصلی همان تشبیه میباشد. بطور مثال:

ترا به سایر زن ها قیاس نتوان کرد
به جای زر که خرد کاسه سفالی را
در ظاهر شاعر از ارسال المثل استفاده کرده و برتری زن محبوبش بر سایر زن ها را بیان می کند، اما اصل هدف تشبیه او به زر، تشبیه سایر زنها به سفال میباشد.

در دیوان ایرج به تشبیه مشروط و یا تشبیه معکوس که در آثار شاعران سبک خراسانی روش متداول بود، بر نمی خوریم، اگر چه او خود را همدریف منوچهری و فرخی و عنصری می داند:

من چو بر اسب سخن رانی سوار آیم، بود
هم رکابم فرخی و هم عنانم عنصری
مسئله البته در وفور انواع تشبیه نیست - جایگاه مهم و اولویت تشبیه در شعر است که ایرج را به شاعران سبک خراسانی نزدیک می سازد. در نتیجه تاکید بر تشبیه از میان صنایع ادبی شعر ایرج مطابق موضع هنری و زیباشناختی اش به سادگی و همه فهمی نایل آمده است. بی دلیل نیست که در جای دیگر او خود را به سعدی شیرازی - استاد «سهل ممتنع» در شعر فارسی تشبیه می کند:

سعدی عصرم، این دفتر و این دیوانم
باورت نیست، به دیوانم بین و دفتر

ابعاد زیبایی و عاطفی در شعر ایرج میرزا:

The expulsion of Zebay and Atefi Hair Mergers Mirza

ایرج میرزا برای تحقق موضع و آرمان هنری خود به ابعاد دیگر زیبایی در شعر در مقایسه با اسلاف نزدیک خود توجه داشته و به نوبه اول به زبان روی آورده است. بقول محقق ایرانی: «در میان شاعران عصر مشروطه، شعر ایرج میرزا، از لحاظ کاربرد ویژه زبان و شگردهای کلامی - که آگاهانه بدان پرداخته است - جایگاهی ویژه دارد. وی با جسارتی هنرمندانه هنجارهای زبان رایج را در سطح های صرفی، نحوی و واژگانی، واجی و معنایی در هم می شکنند و فضایی تازه در حیطه زبان ادبی ایجاد می کند و این کار را با زبانی ساده و روان انجام می دهد؛ به گونه ای که بی اغراق، می توان گفت در بین شاعران این عصر، شعر وی بیش از دیگران به زبان طبیعی نزدیک است. وی به کمک این زبان ساده و روان، شعر خود را وسیله بیان مفاهیم انقلابی، اجتماعی - سیاسی، طنز آلود، شکواییه و ... قرار داده و با بهره گیری از ترکیب های نوساخته و لطیفه پردازی های کم سابقه، خود را صاحب سبکی ویژه ساخته است» (صارمی، ۱۳۸۶ ص ۸۳) (Savmei, 1386, P83) برای تایید این مدعا به چند بیت شاعر دقت کنیم:

آزرده ام از آن بت بسیار نازکن	پا از گلیم خویش فزونتر درازکن
آن را که آز نیست به شاهان نیاز نیست	سلطان وقت خویش بود ترک آزکن
نه زور سود داد و نه زاری علاج کرد	آری، زر است زر، گره از کار بازکن

این ابیات کار و تلاش ایرج را در تغییر زبان شعر فارسی و تکوین گفتار جدید در آن به خوبی نشان می دهد. او طرفدار طبیعی زیستی و طبیعی گویی است و طبیعت را استاد خود و دیگران میدانند:

هر چه گویی تو طبیعی می گوی	بیشتر ز آنچه طبیعی است مجوی
او معلم، تو بر او شاگردی	چه کنی جهد کز او به گردی

از این کارکرد و نگرش چنین استنباط میشود که زبان و بیان شعر باید طبیعی باشد، چون زیبایی در طبیعت است و همین زیبایی است که حس و عاطفه انسان را بر می انگیزد. بنا بر این ایرج صدا و صحبت کودکان را بیش از همه دوست دارد:

خوش نمی آید به گوشم جز حدیث کودکان	اصلا اندر قلب تاثیرست حرف ساده را
------------------------------------	-----------------------------------

نتیجه این است که ایرج اکثر تشبیهاتش را از طبیعت گرفته و به سادگی بیان میکند تا به قلب خوانندگان تاثیرگذار باشد:

پیش تو میرم پروانه صفت پیش چراغ
دور تو گردم چون هاله که بر دور قمر
و در جای دگر از استعمال تشبیهات «غریب» که باز هم از طبیعت عاریت گرفته خودداری نمی کند تا احوال درونش را به وجه احسن بیان نماید:

تا کی به سان فاخته کوکو کنم همی
در انتظار طلعت طاووس وار اسب
تا کی بود روا که دل مستمند من
چون ران اسب خواجه شود داغدار اسب
شاعر خود را که انتظار میکشد به فاخته، اسب زیبا را به طاووس، دل داغدار خویش را به ران داغ شده اسب تشبیه کرده و شیرینی گفتارش را تامین نموده است. چنانکه خودش هم در شعر کوتاه «سنگ مزار» خود را «شیرین سخن» نامیده به نسل آینده چنین خطاب کرده است:

ای نکویان که در این دنیا بید
یا از این بعد به دنیا آید
این که خفته است در این خاک منم
ایرجم، ایرج شیرین سختم!

نتیجه گیری: As a result

ایرج میرزا که از شاعران برجسته عصر مشروطه و پیشوایان تجدد ادبی در ایران محسوب میشود، نه تنها مضمون و محتوای شعر فارسی را تغییر بخشیده، در عین حال از لحاظ شیوه بیان و زبان نوآوری های قابل توجهی از خود یادگار گذاشته است. او در دیوان اشعارش به نحو مؤثر و کارآمدی از آرایه های ادبی بهره برده است. ایرج با استفاده از تشبیهات گوناگون به ابلاغ پیام خود پرداخته و تشبیه را با تصاویر و هنرنمایی های ویژه ای همراه کرده است. بررسی نشان داده است که میان انواع تشبیه ایرج بیش از همه به تشبیهات صریح و کنایت توجه داشته است. او که سعی وافر به طبیعی گویی و ساده نویسی مینمود، از نظر برتری تشبیه در آثارش بر سایر صناعات ادبی که ابعاد زیبایی و عاطفی شعرش را نیز تعیین کرده است، چنانکه خودش هم اظهار داشت، به شاعران سبک خراسانی نزدیک بوده است.

منابع و مأخذ:

- ۱- پورنامداریان، تقی (۱۳۸۱): سفر در مه. تهران.
- ۲- الرازی، شمس الدین محمد بن قیس (۱۳۱۴): المعجم فی معاییر اشعار العجم. به همت محمد رضائی. تهران.
- ۳- شمیسا، سیروس (۱۳۷۱): نگاهی تازه به بدیع. تهران.
- ۴- شمیسا، سیروس (۱۳۸۵): بیان. تهران.

- ٥- صارمی، سهیلا (١٣٨٦): کارکرد زبان در شعر ایرج میرزا. - مجلة زبان و زبانشناسی. دوره سوم، شماره دوم، سال .
- ٦- عثمانوف، محمد نوری (١٩٧٤)، سبک شعر فارسی در سده های دهم و یازدهم میلادی. مسکو.
- ٧- محجوب، محمد جعفر: دیوان کامل ایرج میرزا. چاپ چهارم. تهران.
- ٨- وطواط، رشید الدین (١٣٣٩): دیوان، با مقدمه و تصحیح سعید نفیسی. تهران.

Sources and references:

- 1- Al-Razi, Shams al-Din Mohammed bin Qais (1314): Al-Mu'ammiyyam in the meaning of al-Amam's poems. By Mohammad Ramazani. Tehran.
- 2- Mahjub, Mohammad Ja'far: The Full Court of Iraj Mirza. fourth edition. Tehran.
- 3- Purnamdarian, Taqi (2002): Journey in May. Tehran.
- 4- Saremi, Soheila (2007): The Function of Language in the Poetry of Iraj Mirza. - Journal of Language and Linguistics. Third Period, Second Issue, Year
- 5- Shamisa, Cyrus (1992): A New Look at the Exquisite. Tehran.
- 6- Shamisa, Cyrus (2006): Expression. Tehran.
- 7- Usmanov, Mohammad Nouri (1974), Persian Poetry in the Tenth and Eleventh Centuries. Moscow.
- 8- Watawat, Rashid al-Din (1339): Divan, with introduction and correction by Saeed Nafisi. Tehran.

التشبيه في اشعار ايرج ميرزا

الملخص

يعتبر ايرج ميرزا من بين شعراء ايران الذين يمتلكون مكانة متميزة. من ناحية استعماله العروض والصناعة الادبية. وليس فقط من خلال المضامين الشعرية حسب متطلبات المجتمع فحسب بل اتي بخطاب جديد. وكانت اشعار ايرج ميرزا تمتاز بالبساطة. وكان هذا غرضه الفني وانقاذ الشعر الفارسي من الضعف والتصنع كي يكون قريبا من ذائقة الناس. ومن حيث فهم وادراك ابداع ايرج ميرزا في الشعر الفارسي دراسة التشبيه في قصائده الذي له اهمية خاصة لان التشبيه له اثر كبير في اسلوب المؤلف.. يناقش هذا المقال دراسة تناولت انواع التشبيه في ديوان ايرج ميرزا والكثير منها وعلى الجوانب الجمالية والعاطفية في عمله ودوره في التشخيصات الادبية الحديثة في ايران ..

A Comparative Study in the Poems of Iraj Mirza**Dr. Baysh Jabaar Zyarih**

Baghdad University / College of Languages

Abstract

Iraj Mirza has a special place among the poets of the constitutional era in Iran in terms of the special use of literary arrays in lecturing. The founder of folk poetry in Persian literature, he has not only changed the content and content of the poetry in accordance with the demands of the community, but has also developed a new way of speaking. In his creative work, Iraj had the slogan of simplification, and with this artistic aim he was able to save the style of Persian poetry from the complexity and artifice and bring it closer to the taste of the people.

In terms of understanding and understanding Iraj Mirza's innovations in Persian poetry, it is important to examine the simile in his poems. Because simile as the basis of imagination forms in any literary text, it reflects the way in which the poet expresses his thinking. Aspects and similar materials have a tremendous impact on the formation of the author's particular style.

This article discusses the types of similes in the court of Iraj Mirza and tries to clarify the aesthetic and emotional aspects of his works and to determine the role of Iraj in the process of literary modernization in Iran.

Keywords: iraj mirza, simile, persian poetry, folk poetry, innovation, imagery